

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРАКТУВАННЯ ОРГАНІЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

В.А. Чудовська, к.е.н.

Інститут агроекології і природокористування НААН

Зі зростанням ролі органічного сільського господарства і розширенням його використання як інструменту управління природокористуванням підсилювалася й увага до теоретичних питань цього явища. Однак певні теоретичні аспекти органічного сільського господарства ще недостатньо розроблені. Насамперед, ні у світовій, ні у вітчизняній практиці немає єдиного визначення власне поняття органічного сільського господарства, що ускладнює його нормативно-правове забезпечення та методичний супровід.

Аналіз літературних джерел дає підставу стверджувати, що існують не тільки різні підходи до трактування сутності органічного сільського господарства, а й відстежується ототожнення різних за своєю суттю систем, таких як землеробство, виробництво та господарство, що вважаємо нераціональним та неточним. Хоча наведені дефініції і є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, вважаємо їх ототожнення помилковим, проте воно прийнятне, оскільки сільське господарство включає в себе як землеробство, так і виробництво. Тому пропонуємо розмежовувати такі поняття як «органічне виробництво», «органічне землеробство», «органічне сільське господарство».

Дійсно, більшість українських вчених поняття «органічне

сільське господарство» асоціюють з «органічним землеробством» або з «виробництвом органічної сільськогосподарської продукції». Зокрема, Т.О. Чайка визначає органічне сільське господарство як багатофункціональну агроекологічну модель виробництва органічної сільськогосподарської продукції з певними цілями, принципами і методами, що ґрунтується на ретельному менеджменті (плануванні й управлінні) агроєкосистем [6, с. 18]. В.І. Артиш трактує органічне сільське господарство як модель виробництва натуральної продукції з оздоровчими властивостями, що ґрунтується на використанні біологічних та агротехнічних методів господарювання за встановленими правилами у визначених зонах [1]. Для більшості вчених цей термін означає сільськогосподарську практику, що має певні обмеження, заборони та вимоги, а саме: заборону на використання синтетичних добрив, пестицидів, ГМО, вимогу мінімального обробітку ґрунту тощо. Крім того, деякі науковці підкреслюють важливість та доцільність урахування окремих складових елементів виробничого процесу. Зокрема, Є. Ковальова акцентує на тому, що органічне виробництво має здійснюватися на радіоактивно незабруднених ділянках без застосування антибіотиків, барвників та будь-яких інших неприродних (штучних) домішок [4, с. 54]. Н. Бородачова зазначає, що при виробництві органічної продукції має забезпечуватися дотримання екологічних вимог протягом усього агропродовольчого ланцюга «виробництво – переробка – реалізація» [2, с. 55].

Іншою причиною наявності відмінних визначень органічного сільського господарства є неоднакове його трактування різними мовами. Так, у Франції та Італії аналогом нашого «органічний» є «*biologique*» та «*biologica*», у Польщі та Швеції використовуються терміни «*ekologiczne*» та «*ekologisk*» відповідно, в Англії – «*organic*», що є найбільш еквівалентним до дефініції вживаної в українській термінології.

Ще однією причиною відсутності єдиного загальноприйнятого визначення органічного сільського господарства виступає різне правове забезпечення в різних країнах, оскільки внаслідок розбіжностей у законодавстві немає однакового тлумачення цього поняття (табл. 1). Усі наведені визначення мають спільні технологічні аспекти, але при цьому відмінності полягають у тому, що акцент робиться або безпосередньо на процесі виробництва, або на управлінні ним.

Таблиця 1

**Тлумачення органічного сільського господарства в окремих країнах світу
(згідно з існуючим законодавством)**

Країна/організація	Значення
Комісія Кодекс Аліментаріус Продовольчої сільськогосподарської організації/Всесвітньої організації охорони здоров'я	Цілісна система виробничого менеджменту, яка підтримує та поліпшує стан агроєкосистем, включаючи біорізноманіття, біологічні цикли й властивості ґрунтів, надаючи при цьому особливе значення та переваги використанню локальних ресурсів замість застосування витратних матеріалів неприродного походження. Це досягається за допомогою застосування агрономічних, біологічних та механічних методів замість використання синтетичних матеріалів, що забезпечує стаке функціонування агросистеми
Міжнародна Федерація органічних сільськогосподарських рухів (IFOAM)	Сільськогосподарська система, яка сприяє збереженню довкілля, соціально та економічно підтримуючи виробництво здорових продуктів харчування, волокна тощо, в основі якої лежить застосування локально-специфічної родючості ґрунтів як основного елемента успішного виробництва. Така система використовує природний потенціал рослин, тварин, ландшафтів і спрямована на гармонізацію сільськогосподарської практики та навколишнього середовища. Значно зменшує використання зовнішніх факторів виробництва за рахунок обмеження застосування синтезованих хімічним шляхом добрив, пестицидів і фармпрепаратів, використовуючи для підвищення врожаїв та захисту рослин інші агротехнологічні заходи й різноманітні природні чинники. Вимагає дотримання принципів, зумовлених місцевими соціально-економічними, кліматичними та історико-культурними особливостями
Україна, Закон «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»	Виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (у тому числі з вирощування та переробки), де під час такого виробництва виключається застосування хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів тощо, та на всіх етапах виробництва (вирощування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом, для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів

<p>Чеська Республіка, Закон «Про органічне сільське господарство»</p>	<p>Особливий вид господарського управління, що характеризується турботою про всі складові навколишнього середовища шляхом запровадження обмежень або заборони використання речовин чи агроприйомів, які негативно впливають на довкілля, забруднюючи його, та підвищують ризики в продовольчому ланцюзі</p>
<p>США, Колегія з національних стандартів органічної продукції Департаменту сільського господарства</p>	<p>Система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та поліпшує біорізноманіття, біологічні цикли та активність ґрунтів. Ґрунтується на мінімальному використанні штучних сировини й матеріалів та агротехнічних прийомів, які відроджують, підтримують і поліпшують екологічний баланс</p>
<p>Ізраїль, Міністерство сільського господарства та розвитку сільської місцевості</p>	<p>Система сільськогосподарського виробництва, основна мета якої – оптимізація виробництва якісних продуктів без використання штучних або синтетичних добрив, пестицидів чи інших хімікатів. Головний акцент зосереджується на збереженні довкілля для майбутніх поколінь та захисті навколишнього середовища в цілому. Виробничі цикли мають бути, по-можливості, замкнутими з мінімальним використанням дозволених зовнішніх чинників</p>
<p>Республіка Польща, Закон «Про органічне сільське господарство»</p>	<p>Сільськогосподарське виробництво на органічному сільськогосподарському підприємстві, яке ведуть відповідно до принципів сталого розвитку, стимулюючи та підтримуючи механізми сільськогосподарського виробництва шляхом використання природних матеріалів, гарантуючи при цьому підтримання родючості ґрунтів та здоров'я флори і фауни</p>

Джерело: узагальнено автором за [3, 5, 7].

Тому нами було сформульоване більш точне тлумачення виробництва органічної сільськогосподарської продукції як виду виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників, спрямованої на задоволення суспільних потреб та дотримання вимог екологічної безпеки впродовж усього життєвого циклу такої продукції завдяки збалансованому використанню природних ресурсів. Таке визначення дає змогу розуміти виробництво органічної сільськогосподарської продукції не тільки як процес створення екологічно безпечної продукції, а й як господарську діяльність, що базується на раціональному перетворенні та використанні природних ресурсів з метою створення необхідних умов для збереження довкілля.

Література

1. Артиш В. І. Організаційно-економічні передумови формування ринку екологічно чистої продукції в Україні / В. І. Артиш // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 117–120.
2. Бородачева Н. Органическое производство в Украине / Н. Бородачева // Агроперспектива. – 2004. – № 12. – С. 54–56.
3. Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» № 425–VII від 3 вересня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Ковальова О. В. Формування системи регулювання розвитку еколого-спрямованого сільськогосподарського виробництва / О. В. Ковальова // Агроінком. – 2008. – № 3/4. – С. 53–58.
5. Кодекс Алиментариус «Руководящие положение по производству, переработке, маркировки и сбыту органических продуктов», разработанный IFOAM (Международной Федерацией движения за органическое сельское хозяйство). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic-food.com.ua/zaknodatelstvo-es>.
6. Чайка Т. О. Розвиток органічного виробництва в аграрному секторі економіки: дис.... канд. екон. наук: 08.00.03 / Чайка Тетяна Олександрівна. – Миколаїв, 2012. – 322 с.
7. International Federation of Organic Agriculture Movements. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifoam.org/>